

DYSPORUCHA JEDNOU, DYSPORUCHA NAVŽDY?

Být „dys“ nemusí být jenom zátěž

Vznik DYS-centra Praha je spojen se jménem legendárního profesora Zdeňka Matějčka. Tento dětský psycholog, který byl známý svým optimistickým pohledem na svět a hlavně na možnosti dětí, přišel před sedmnácti lety s myšlenkou založení neziskové organizace, jež by pomáhala rodičům a dětem, které kvůli specifickým poruchám učení (a chování) mají ve škole problémy. Iniciativa vznikla i proto, že poradenská zařízení tehdy neměla dostatečný čas na dlouhodobou péči o tyto děti a soustředila se většinou jen na diagnostiku. „Dnes už je situace lepší než před sedmnácti lety, přesto se často stává, že prostě není v silách poraden věnovat se průběžné, kontinuální pomoci dětem se SPUCH,“ říká předsedkyně občanského sdružení DYS-centrum Praha, psycholožka Lenka Krejčová.

Dnešek DYS-centra

DYS-centrum v současnosti nenabízí pouze dlouhodobou pomoc dětem s SPUCH, ale i diagnostiku. Nejsou ale zařazeni v rejstříku školských právnických osob, jsou neziskovou organizací, nedostávají na svoji práci státní normativní dotace, jejich služby jsou tedy placené. Přesto počet klientů postupně narůstá.

Odborná zpráva z DYS-centra ovšem nemá pro školy dostatečnou „sílu“, aby s její pomocí mohly školy například žádat o navýšení normativu při integraci žáka s SPUCH. L. Krejčová ale říká, že spolupracují s řadou pedagogicko-psychologických poraden a jejich odborníci mohou potvrdit výsledky diagnostiky dětí v DYS-centru, anž by zatěžovali rodiče i děti rediagnostikou. Mimo to DYS-centrum jako jedna z mála institucí v ČR nabízí tzv. dynamickou diagnostiku, což je jeden z moderních a v budoucnu snad i jeden z hlavních diagnostických přístupů k dětem s výukovými obtížemi, upozorňuje L. Krajčová.

„Pokud je zájem, spolupracujeme i se školními vzdělávacími pracovišti, jestliže na školách existují. Jsme v kontaktu i s výchovnými poradci i s jednotlivými učiteli,“ říká L. Krejčová. Poznamenává, že právě školní poradenská pracoviště poskytují dětem s SPUCH operativně zejména speciálněpedagogické služby, které potřebují, pomáhají jim se zvládnutím nároků školy.

DYS-centrum chce rozširovat svou činnost, aby pokrylo zájem o nabízené služby. Proto opustilo svoji dosavadní adresu na Letné, kde měli místo v základní škole v Korunovační ulici. Pravda, nová adresa není tak zvučná, sídlí teď nedaleko Libeňského zámečku – ale hlavně ve větších prostorách. „Mít sídlo

v prostorách školy mělo své výhody, ale na druhé straně jsme se museli přizpůsobovat chodu další organizace. Ted' jsme v budově sami a užíváme si to,“ usmívá se L. Krejčová. Se školou ale spolupracují dál, právě v jejích prostorách organizují tradiční Dyskorunku.

Dyskorunka

Dyskorunka je výstava pomůcek a učebnic a pracovních sešitů pro děti s dysporuchami spojená s přednáškami předních odborníků. Letošní Dyskorunka (proběhne 13. listopadu) bude i s mezinárodní účastí.

„Od loňska Dyskorunka navíc získala akreditaci ministerstva školství, slibujeme si od toho, že přilákáme na výstavu a konferenci více učitelů, přece jen, že tím pádem o oficiální vzdělávací akci, na kterou mohou školy čerpat finanční prostředky z DVPP,“ poznamenává L. Krejčová. Bohužel, v současnosti školám většinou na tuto oblast z ostatních běžných výdajů peníze nezbývají, ale snad se situace v příštím roce o něco zlepší.

Co vědí o „dys“ učitelé

Profesor Matějček před lety upozornoval, že rozeznat děti se specifickou poruchou učení či chování není pro učitele až tak jednoduché. „Spousta kantorů od té doby prošla vzdělávacími kurzy a v současné době vědí, čeho si všímat,“ říká L. Krejčová. Nejlépe jsou na tom podle ní učitelky (a učitelé, jichž ale moc není) prvního stupně. A čím starší děti, tím méně jsou učitelé ochotni respektovat jejich zvláštnosti, které z SPUCH plynou. Když mluvila o středních školách, použila dokonce spojení – pole neorané. Jistě, současná maturita počítá s tím, že je možné respektovat

při maturitní zkoušce specifické obtíže těchto žáků (čas navíc, práce s počítačem, navíc pomůcky – například slovníky – při ruce...). Je to tak, při maturitě sice jejich obtíže škola respektuje, ale v průběhu předchozích čtyř let je na vědomí moc nebene, konstatuje ze zkušeností L. Krejčová z DYS-centra. Výchovní poradci někde evidují, jaké problémy má ten který žák, jakou diagnózu má ve svých „papírech“, ale to je většinou na středních školách všechno. Potřebná speciálně pedagogická podpora většinou chybí, málodky učitelé vědí, jaké finty na tyto žáky při výuce zabírají a jaký způsob výuky jim vyhovuje, to je spíše vzácné.

Dychtivé učitelky z mateřinek

Zvlášť na prvním stupni se s dětmi často pracuje ihned, jakmile se objeví nějaké problémy. „Je to současný trend – hned hledat, co pomáhá, nečekat na diagnózu. Až když aplikace různých způsobů práce s dítětem nezabírá, obracejí se učitelé na poradenská zařízení i na nás pro doporučení na podporu a vyrovnávací opatření,“ vysvětluje L. Krejčová. A tak se stává, že třeba dítě přichází do poradenského zařízení až poté, kdy se mu elementaristka rok věnovala, pracovala s ním, upzůsobovala podmínky pro práci a přístup k informacím. Bohužel to neplatí zcela bez výhrad.

„Největší zájem o kurzy o práci s dětmi, o vzdělávání, které nabízíme, je mezi učitelkami mateřských škol. Pokud něco připravíme pro ně, je vždycky plno, někdy bohužel musíme i odmítat. Ozývají se i kantorky prvního stupně základních škol, ale učitelé druhého stupně se objevují jen výjimečně. A ze středních škol se ozývají někdy výchovní poradci či speciální pedagogové, kteří pro ně pracují, ale i to není příliš obvyklé,“ říká L. Krejčová.

Čas pro diagnostiku

Velmi často přicházejí učitelky mateřských škol, že chtějí umět zmapovat rizikové faktory, které by mohly vést ke školním problémům. L. Krejčová poznamenává, že se řada těchto faktorů jistě dá odhadnout, že existuje Test rizika poruch čtení a psaní pro rané školáky, k jehož poznání také pořádá DYS-centrum kurzy, ale v předškolním věku je podle ní nutné být v závěrech opatrny. „Měla jsem klienta, se kterým jsme dva roky pracovali, měl odklad a rodiče chtěli toho času maximálně využít. I malinka se chlapci intenzivně věnovala, přesto jsem se jeho nastupu do základní školy obávala. Navíc měl o rok mladší sestru, nastupovali do školy spolu a sestra byla ‚ta šikovná‘. Rodiče ale vybrali dobrou, vstřícnou školu, každé dítě dali do jiné třídy, aby se nesrovnávaly mezi sebou. Na škole s chlapcem pracovala i výborná školní speciální pedagožka... Přišli se se synem ukázat ještě jednou, po pár týdnech po začátku roku – a pak

už ne. A to je dobrá zpráva, už nás nepotřebují. Navíc mám zprávy ze školy, že nejsou problémy," vypráví příběh se (zatím) dobrým koncem L. Krejčová.

Ne všechny její příběhy však takhle začínají a takto končí. Mezi klienty má například i holčičku, která v předškolním věku neměla žádné potíže. Chytrá, šikovná, zvídavá, iniciativní... „Po nástupu do školy se ale začaly objevovat problémy, které se nedářilo zvládat, rostly a teď, když je ve čtvrté třídě, čte a píše s velikými obtížemi...“ říká. V řadě případů však včasná diagnostika, upozornění na možné komplikace může dětem, rodičům a konečně i učitelům při práci s žáky výrazně pomoci.

Jaké existují „dys“?

Na počátku zájmu o „dysporuchy“ se hovořilo hlavně o dyslexii (tedy poruše naučit se číst standardními postupy), k ní přibyla dysgrafie, která označuje problémy při psaní, a dysortografie – žáci s touto poruchou mají problémy naučit se gramatiku. Po čase k tému základním poruchám přibyla dyskalkulie (označuje problémy ve schopnosti naučit se počítat)... Jak se poznání rozšířilo do dnešní doby? „V podstatě se pohybujeme stále ve stejném rámci, ve stejných specifických poruchách učení. Neobjevují se obvykle samostatně, velmi častá je komorbidita, tedy různě se kombinují a prolínají, i proto není vždy jednoduché je jasné odlišit. V současné době se hovoří i o dyspraxii, jedná se o problém v oblasti motoriky, který se často promítá do zvládání běžných denních úkolů, nebo o dysfázii, tedy o narušeném vývoji řeči u dětí. První poruchou se zabývají spíše neurologové, druhou pak logopedi a foniatri. Dyspraxie se může projevit třeba tím, že se dítě nemůže naučit jezdit na kole, ztrácí se v budově, ještě v šesti letech si neumí zavázat tkaničky... To všechno se dá zvládnout. Pokud se ale promítnе do řešení školních úkolů a požadavků, do psaní, čtení, počítání, může se jevit i jako jiné specifické vývojové poruchy a může nastat opravdový problém,“ vyštěluje L. Krejčová.

Postupem času se o dysporuchách mluví vývojových častěji. L. Krejčová upozorňuje, že to může být proto, že se daří zlepšovat diagnostiku, tedy že se odhalí více vývojových poruch učení (a chová-

Vývoj klientely v DYS-centru Praha

Rok	Počet nových klientů	Počet klientů v daném roce celkem	Počet hodin přímé práce s klienty	Maximum hodin / jeden klient
2007	109	143	1136	59
2008	102	175	1533	68
2009	46	198	1658	50
2010	112	248	1655	52
2011	127	259	1970	36

ní), na druhé straně jich skutečně může přibývat. Děti vyrůstají v nezdravém prostředí, roste věk matek, roste počet rizikových těhotenství. Není ani vyloučeno, že se pod tuto diagnózu schovávají děti se sníženými rozumovými schopnostmi nebo děti prostě špatně vychovávané, protože je to společensky přijatelnější označení.

Navy jde o problém na první pohled většinou obtížně rozeznateLNý. „Když má dítě místo pěti prstů čtyři, je to nepopiPATelné. Ale komplex různých obtíží například při dyslexii je tak variabilní a široký, že je stále ještě mnoho lidí, kteří tuto diagnózu zpochybňují, nebo ji nechtějí brát na vědomí,“ říká L. Krejčová. Navíc to má ještě další souvislosti – pokud je dítě například hraniční, vyžaduje na běžné škole spoustu pozornosti, individuální péče, speciální přístup – ale nikdo škole na tuto práci navíc nedá finanční prostředky. Ale pokud je dítě označeno jako „dyslekTIk“, pak je ho možné integrovat a na základě toho žádat o navýšený normativ...

Zmírnit nároky?

Pokud se podle L. Krejčové učitelé rozhodnou, že kvůli diagnóze zmírní požadavky na žáka, že ho budou měkčejí hodnotit, ale přitom nehledají jiné způsoby práce, které by mu vyhovovali, pak nejde o skutečnou pomoc. Znovu říká, že elementaristky většinou vědí, jak změnit styl práce, když se u dítěte objeví problémy, že nesnižují „laťku“, ale přitom podávají látku pro dítě přijatelnými způsoby. Problém bývá často právě na druhém stupni a na střední škole, kde učitelé někdy kladou větší důraz na výkon a o nutnosti změny stylu práce s žákem příliš neuvažují. Převažuje představa – dobré, žák má dyslexii, mě se to ale netýká, já učím fyziku...

A neuvědomí si, že i ve fyzice či matematice nebo třeba biologii závisí výkon žáka i na tom, jak rychle a jak přesně si přečte výklad v učebnici nebo třeba zadání úkolu.

Význam oklik

Jakou ale mají děti se specifickými poruchami učení naději? Platí – dysporucha jednou, dysporucha navždy? „V podstatě tento bonmot platí,“ kývá hlavou předsedkyně DYS-centra Praha L. Krejčová. Řada dospělých dyslekTIků nevnímá jako problém svého děství samotnou poruchu, ale spíš docházku do školy, přístup učitelů. Není to ale podle ní zase tak pesimistické. Lidé se s tím většinou naučí žít. Najdou si práci, kterou zvládají a kde nepotřebují třeba příliš číst nebo psát. „Není to obtíž, které by se dalo zbavit mávnutím proutku nebo jednoduchým figlem. Pokud se ale s těmito lidmi pravidelně a odborně pracuje, dokážou svoje obtíže časem překonat,“ říká. K tomu ale potřebují rozumné rodiče a poučené a vstřícné učitele.

Navíc připomíná tzv. benefity těchto oslabení – například mezi umělci a herci je řada lidí, kteří měli jako děti diagnostikovanou specifickou poruchu učení. Vypadá to, že na úkor jedné schopnosti se rozvíjí kreativita, tak nezbytná pro uměleckou profesi. Dokonce se mluví o tom, že to může být důsledkem toho, že zatímco „normální“ dítě se učí relativně lehce a jde tedy přímo cestou, dítě s dysporuchou musí stále hledat okliky, zkratky, obchůzky, aby se dostalo k potřebným informacím. A to rozvíjí právě jeho kreativitu, díky které pak má šanci uplatnit se v oblasti, kde mu bude možná spousta lidí závidět. Mít dysporuchu nemusí být jenom zátež.

Počty žáků s vývojovými poruchami podle údajů MŠMT (v celé ČR)	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12
Individuální integrace do běžných tříd MŠ	141	127	130	109	145	152	183	214	262
Speciální třídy MŠ	282	233	225	237	222	183	207	232	262
Individuální integrace do běžných tříd ZŠ	.	.	14 279	12 566	11 514	11 203	11 911	12 743	11 677
Speciální třídy ZŠ	10 958	10 349	9 555	8 394	7 564	6 523	5 671	5 306	4 840
Individuální integrace do běžných tříd SŠ	3 334	3 892	3 680	3 826	4 056	4 381	5 337	5 166	5 939
Speciální třídy SŠ	874	886	879	1 245	1 430	1 058	1 162	1 622	1 562